

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№4

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 856 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 7-aprelda ruxsat etildi.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Viktorovna, Candidate of Economic Sciences (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Цифровизация социально-трудовых отношений: вызовы и перспективы для работников	18
Абдумухтаров Анваржон Акрамжонович	
O'zbekistonda faoliyat ko'rsatayotgan soliq to'lovchi yuridik shaxslarning iqtisodiy faoliyatini rag'batlantirish masalalari.....	26
To'xtaboyev Nuriddin Isomiddin o'g'li	
Ecotourism in Protected Areas: A Literature Review.....	32
Ismoilova Maftuna Mamat qizi	
Iqtisodiyotning innovatsion rivojlanishi sharoitida xizmatlar sohasini rivojlantirishning hududiy xususiyatlari.....	38
Primova Shaxlo Jumayevna	
Statistik baholash va ekonometrik modellashtirish orqali biznes rivojlanish tendensiyalarini samaradorligini baholash.....	43
Xabibullayev Ibrohim, Saidova Marhabo Xabibullo qizi	
Tijorat banklarida xususiy kapital hisobi va auditini takomillashtirish	52
Qodirova Zilola Maxmud qizi	
Qo'shilgan qiymat solig'i ma'muriyatchiligining ilg'or xorij tajribasi.....	57
Erkayev Nodir Xudayberdiyevich	
O'zbekistonda yashil iqtisodiyotni joriy etish holati va asosiy yo'nalishlari.....	71
Madraximova Zulfiya Nurmatovna, Ishankulova Komila Kurbanovna, Ortiqboeva Aziza Xolmurza qizi, Omonkulova Ro'zigul Akmaljon qizi	
Challenges and opportunities in implementing green economy indicators in uzbekistan's industrial sector under the fourth industrial revolution.....	76
Shodmonov Ruslan Golib ugli, Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich	
Rivojlangan mamlakatlarga ishchi kuchi oqimi va O'zbekiston mehnat bozoridagi o'zgarishlar.....	89
Tilabova Kumush Farhod qizi	
Mamlakatda "yashil" iqtisodiyotni rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish	95
Yuldashboyev Azizulloh Bunyodbek o'g'li, Matkarimov Inomjon Baxtiyorovich	
"Ta'lim muassasalarida moliyaviy resurslarni samarali rejalashtirish va boshqarish"	101
Bauyetdinov M.J., Medetbayeva D.T.	
Enhancing utilization and minimization of renewable energy systems in uzbekistan	105
Tojirova Hamida Umedovna	
Tijorat banklari daromadini oshirishda aholining savodxonligi va xulq atvorining roli	114
Shakhlo Davirova	
2020–2024-yillarda o'zbekistondagi iqtisodiy o'sish dinamikasi	120
Akbarov Nodir, Ibodullayev Navro'zbek	
O'zbekistonda xalqaro moliyaviy institutlarning yashil moliyalashtirish jarayonidagi roli va strategik yo'nalishlari	125
Gulmira Axmadjonova Xabibulla qizi	
Sug'urta tizimiga raqamli texnologiyalarning ta'siri	133
Uzaqova Kamola Bexzodovna, Yahyoyev Bahridinxon Bahroil o'g'li	
Improving payment services practices in commercial banks: strategies for efficiency and security.....	138
Mamayusuf Abdusamatov	
Jahon moliya tizimi: asosiy tendensiyalar va rivojlanishning innovasion yo'nalishlari	143
Ataniyazov Jasurbek Xamidovich	
Повышение конкурентоспособности экологического туризма Узбекистана путём развития всесезонных горных туристических центров.....	150
Ахмедходжаев Равшан Темурович	
Xo'jalik yurituvchi subyektlar tashqi iqtisodiy faoliyatida valyuta operatsiyalarini takomillashtirish	157
Safarov Alisher Ibrohim o'g'li	

Oliy ta'lim tizimini miqdoriy va sifat ko'rsatkichlari asosida baholashning kompleks metodologiyasi.....	163
Hakimova Mushtariybonu Hamid qizi, Bozorova Muazzam Hamid qizi	
Ko'chmas mulkni boshqarish samaradorligini baholashning uslubiy yondashuvlari	167
Mirdjalilova Dildora Shuxratovna	
Xizmatlar sohasini rivojlantirishda kichik biznesning ahamiyati va uning innovatsion rivojlantirishdagi muhim xususiyatlari	173
Ulasova Oygul Baxtiyorovna	
Результаты долгосрочного прогнозирования и стратегического анализа эффективной организации современного управления жилищным фондом.....	178
Бердиева Дилфуза Ахатовна	
Improving long-term assets accounting and auditing	184
Gulboy Yusupov	
Davlat budjeti va xususiy sektor ishtirokida oliy ta'limni moliyalashtirishning optimal modeli.....	189
Bozorov Alisher Ro'zimurodovich	
Xufyona iqtisodiyotni qisqartirishda soliq islohotlari va raqamli texnologiyalar: O'zbekiston tajribasi va xalqaro yondashuvlar.....	193
Choriev Makhmayokub, Karimov Mamurbek, Xamrayev Olimjon, Urazov Mansur	
Bank aksiyalarining bozordagi narx dinamikasi va unga ta'sir etuvchi omillar	200
Nomozov Samandar Shuxrat o'g'li	
Sanoatda rivojlanish kafolati: moliyaviy boshqaruvni raqamli transformatsiya orqali avtomatlashtirish.....	206
To'qlijev Abdirauf Bahodir o'g'li	
Inson kapitalini rivojlantirishning jamiyat farovonligi, aholi daromadlariga ta'siri.....	214
Bozorova Saxobat Abdujapparovna	
Анализ конкурентной среды: методология, примеры и этапы процесса.....	219
Садикова Раъно Абдуллаевна	
Tijorat banklarida muammoli kreditlarning nazariy asoslari va ular bilan ishlash mexanizmining zaruriyati	225
Salixova G.J	
Iqtisodiyotda energiya xavfsizligiga erishishning xorij tajribasi.....	230
Samandarov Og'abek Alisher o'g'li	
Measuring methodologies of influence of the esg factors	235
Tolipova Feruza Alisherovna	
Совершенствование налогового администрирования в условиях экологически устойчивого развития.....	240
Омонов Отажон Журакулович	
Moliyaviy vositalar asosida erkin iqtisodiy zonalarni rivojlantirish strategiyasini takomillashtirish	249
Quziev Ravshan Ramazanovich	
Методологические аспекты внедрения управленческого учета в университетах Узбекистана.....	253
Каршиева Мохинур Олим кизи	
Budjet tashkilotlarida tovar-moddiy zaxiralar hisobini takomillashtirish (tibbiyot muassasalari misolida)	257
Tulyaganov Abdumalik Abdiraximovich	
Умные города как фактор экономического развития.....	261
Нозима Кахрамоновна Хакбердиева	
Перспективы зеленого фактора экономического роста в Республики Узбекистан.....	266
Исламова Насиба Улугбек кизи, Абдурашидов Отабек Улугбекович, Мамасалиева Мукаддас Ибадуллаевна	
Qurilish korxonalarida sifat menejmentini joriy qilish mexanizmlarini takomillashtirish	270
Ergashev O'tkir, Saidov Mash'al Samadovich	
Xorazm viloyatida eksportni rivojlantirish uchun potensial imkoniyatlar va ularni baholash.....	275
Fozil Xolmurotov	
Maishiy xizmatlar sohasini davlat tomonidan tartibga solishning nazariy jihatlarini.....	282
Quliyev Begimqul Melikovich	

O'zbekiston hududlarida chakana kreditlashning o'sishi.....	289
Eshqobulova Charos O'roq qizi	
Empowering uzbekistan's grain enterprises: innovative strategies for sustainable growth and operational efficiency.....	292
Kurbanova Dildora Abdurakhmanovna	
Kapital investitsiyalarga doir axborotlarni xususiy kapital to'g'risidagi hisobotda aks ettirish uslubiyatini takomillashtirish	298
Boronov Bobur Farxodovich, Muxammadiev Zarrux Umarovich	
To'qimachilik korxonalarining yashil iqtisodiyotga o'tishi va yengil sanoat korxonalarini muqobil energiyadan samarali foydalanish yo'llari	303
Xolbekova Feruzaxon Rasulovna, Jalolova Aziza Jalol qizi	
Research on the effects of interest rate, inflation rate and gross domestic product (GDP) on the level of foreign direct investment (FDI) inflows (evidence from Uzbekistan).....	307
Azimov Shakhzod	
Organik mahsulotlar eksportini rag'batlantirishda maqsadli bozorlarga yo'naltirilgan marketing strategiyalari.....	314
Xidirov Shohrux Bobir o'g'li	
Korxona iqtisodini barqarorligini ta'minlash masalalari.....	319
Abdullayev Maqsud Abdumaxmudovich	
Внедрение инновационных методов управления человеческих ресурсов в строительных компаниях.....	323
Джураева Гузаль Шавкатовна	
Sug'urta zararlarini baholashda sun'iy intellektni qo'llash istiqbollari	328
Shoraximova Zilola Nasirdjonovna	
O'zbekiston Respublikasi mahalliy budjet tizimini moliyalashtirish masalalari	332
Qo'ldoshev Diyor O'rol o'g'li	
Raqamli texnologiyalar asosida raqamli ekotizimlar va ularning biznes-jarayonlarga ta'sirini aniqlashga ilmiy qarashlar tahlili	336
Suvanova Dilnoza Dilmurod qizi	
Innovatsion salohiyatni oshirish asosida qurilish materiallari sanoati korxonalarining boshqaruv mexanizmlarini takomillashtirish	342
Xaydarova E'zoza Shukurullayevna	
Aholi turmush darajasini dinamik kontekstli normallashtirish va moslashuvchan vaznlar usuli orqali baholash	352
Xolto'rayev Islom Ilhomovich, Ollokulova Feruza Mansurovna	
O'zbekiston Respublikasida xufiyona iqtisodiyotini qisqartirish va mamlakat rivojlanishiga uning ta'siri.....	358
Baxtiyorov Sherahli Muzaffarovich	
Qayta tiklanuvchi energiya manbalari qurilmalarini aholi tomonidan xarid qilish va kompensatsiya ajratish jarayonlarini raqamlashtirish hamda tizimlar integratsiyasi istiqbollari.....	362
Ochilov Abdujabbor Akramovich	
O'zbekistonda kambag'allikni qisqartirish va aholi farovonligini oshirishda chet el tajribasining afzalliklari.....	369
Raxmatullayeva Shaxnoza Xamidovna, Akbarova Iroda Samatovna	
Qurilishda loyiha boshqaruvi konsepsiyasining mazmuni	375
Pulatov Shaxron Axmedovich	
Loyiha budjeti va uning ijrosini ta'minlash masalalari.....	379
Murodova Mohigul Chori qizi, Xamidov Odil Davurovich	
Qishloq xo'jaligidagi chorvachilik tarmog'ining iqtisodiy faoliyatini o'rta muddatli statistik prognozlarini tuzish (Andijon viloyati misolida).....	390
Iskandarov Davlatbek Xursanbekovich, Urishev Baxtiyor Abdusamatovich, Muydinov Xusniddin Nuriddin o'g'li	
Innovatsion faoliyatning iqtisodiy samaradorligini baholash va rivojlantirish yo'llari.....	397
Qurbonov Tolmasjon Namoz o'g'li, Shodiyev Fazliddin Qalandar o'g'li, Holmirzayeva Gulruh Akbarovna	
Fond bozorida kompaniyaning investitsion jozibadorligini baholash uslubiyoti	403
Yulduz Usmanova	
Jahon bozoriga kirishda elektron bozorlarning ahamiyati	411
Hamroyeva Umida	

Comparative statistical analysis of foreign trade indicators of the Republic of Uzbekistan	415
Abdujalilova Bibisora Bakhodir kizi	
Yaxshi korporativ boshqaruv orqali aksiyadorlik jamiyatlarining kapital qiymatini oshirish: metodologik yondashuv.....	423
Urinov Bobur Nasilloevich	
JAS – barqaror qishloq xo'jaligini rivojlantirishning yapon modeli vositasi	423
Baynazarov Elmurod Erkinovich	
Xususiy banklarning depozit operatsiyalarini mustahkamlash yo'llari	435
Olimov Abror Axadjon o'g'li	
The impact of digital financial technologies on the financial system.....	439
Yahyoyev Bahriddinxon Bahroil o'g'li, Pardayev Olim Mamayunosovich	
Korxona eksport salohiyatini oshirishning "yashil" marketing mexanizmi	443
To'rayev Shohrux Halimovich	
O'zbekistonda ichki turizmni rivojlantirishda turistik oqim mavsumiyligini boshqarish yo'llari	448
Fayazov Muxiddin Sobirovich	
Sanoat korxonalarida qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish bo'yicha xalqaro tendensiyalar	453
Bobobekov Ergash Abdumalikovich	
Ayollar tadbirkorligining tarixi: O'zbekiston va dunyo bo'yicha rivojlanishi.....	459
Burxanova Sabo Tulanovna	
Qimmatli qog'ozlar bozorida investorlar risklarini pasaytirishni takomillashtirish yo'llari.....	466
Xalilov Umid Ishtemirovich	
Korxona moliyaviy ko'rsatkichlari tahliliga fundamental yondashuv.....	470
Dilshodjon O'rinov, Sanobar Ismoilova	
Iqtisodiy o'zgarishlar davrida korxonalar moliyaviy barqarorligining ta'minlanishi omil va mezonlari	475
Xolbekova Dilobarxon Rasuljon qizi	
Cash accounting as a tool of financial discipline and transparency in the public sector.....	481
Marqaboyev Sardorbek Abdusalomovich, Annayev Abdurasul Abdurashidovich	
Пути совершенствования практике финансирования социального предпринимательства.....	486
И.Ж.Исаков	
O'zbekistonda an'anaviy resurslar va qayta ishlanadigan energiya manbalarini rivojlantirish imkoniyatlaridan unumli foydalanish	490
Normurodov Xusan Eshmaxmatovich, Kaxramanova Sevdal Shamsiddin qizi	
Ijtimoiy salohiyat – hududiy iqtisodiyotni rivojlantirishning boshqaruv obyekti sifatida.....	497
Erkayeva Gulbahor Panjiyevna, Zoirov G'olibjon Toshtemir o'g'li	
Xorazm oziq-ovqat bozorida mahsulotlarning raqobatbardoshligini oshirishda marketing faoliyatlarini baholash usullari	503
Abdikarimova Zilola Baxramovna	
Переход к зелёной энергетике узбекистана как возможность достижения устойчивого экономического роста.....	508
Бай Жин Хуан (Bai Jin xuan)	
Изучение условий финансирования проектов международными банками развития	513
Жалилова Барнохон Суръатжоновна	
O'zbekiston respublikasi budjet jarayonida budjetlarning ochiqqligi va jamoatchilik ishtirokini oshirish.....	517
Shodmonqulov Temurbek Ulug'bek o'g'li	
Chiqib ketayotgan aktivlarni hisobga olish va baholash masalalari	522
Kuziyeva Dinora Bahodirovna	
Asosiy kapitalga investitsiyalarning iqtisodiy o'sishga ta'siri.....	528
Qo'shbaqov Aybek Shovqiyevich	
Changes in employee benefits and human resource management in accounting system of the Republic of Uzbekistan	535
Ravshanbekov Lazizbek Tolibjon o'g'li, Toshpulatova Munisabonu	

Iqtisodiyot tarmoqlarida suv iste'molini boshqaruvining raqamlashtirish tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish istiqbollari.....	541
Karimov Anvarjon Muqumjonovich	
Теоретические аспекты налогообложения доходов физических лиц на основе всеобщего декларирования	547
Усманова Мухлиса Сагдуллаевна	
Bank tizimini raqamlashtirish va uning bank barqarorligiga ta'siri.....	555
Sayfullayev Jamshidjon Xabibjanovich	
Kambag'allikni qisqartirish va aholi bandligini ta'minlashda tadbirkorlik faoliyatining o'rni	560
Saparov Ismat Chorshanbiyevich	
Innovatsion korxonalarda xarajatlar hisobining zamonaviy usullari	565
Turayev Og'abek Kaxramonovich, Ochilov Shavkat Toshmamatovich	
Дополнительные услуги в индустрии гостеприимства как эффективный инструмент продвижения бренда предприятия	570
А.И. Лесников, Д.В. Мамаева	
Преимущества и вызовы перехода на зелёную экономику	580
Умарова Гузал Гайратовна, Лапасова Камола Фарход кизи	
Yashil iqtisodiyot sharoitida hududlarda ishlab chiqarish korxonalarining iqtisodiy samaradorligini oshirish	586
Ibrogimov Sherzodbek Xalimjon o'g'li, Djurayeva Maxliyoxon Xayrullayevna	
Yashil iqtisodiy o'sishni ta'minlashda bevosita soliqlar rolini oshirish masalalari	591
Abdullayev Dilmurod Aliyar o'g'li	
The main directions for improving innovative activities in agriculture	598
Aytmuratova Miyrigul Zhalgasovna	
Klaster tizimi orqali O'zbekistonda qishloq xo'jaligining iqtisodiy o'sishi	605
Xaydarov Sardor Komil o'g'li	
Inklyuziv ta'lim: adolatli va teng jamiyat sari	610
Muxamedjanova Dilshodxon Muzaffarovna	
Yashil iqtisodiyot: muammo va yechimlar	615
Boymatov Xoliyor Qurbonovich	
Issues of using foreign loans in the development of the transport system in the Republic of Uzbekistan	621
Alimov Ilhomjon Ikromovich	
Проблемы и резервы развития пищевой промышленности в экспортном направлении.....	628
Ўролова Севара Бехзод кизи	
Оценка степени риска инновационной деятельности	634
Алиева Эльнара Аметовна	
Yashil innovatsiyalar, ularning turlari va omillari.....	638
Maxkamova Sayyora Shokirovna	
Qishloq xo'jaligida transport tizimidan samarali foydalanishning nazariy asoslari.....	641
Turdiyeva Irodaxon Ismoil qizi	
Soliq ma'murchiligida nazorat funksiyasi va unda kameral soliq tekshiruvi hamda takomillashtirish yo'llari.....	648
Hujamuradov Abrorbek Ro'zimurat o'g'li	
Sanoat korxonalarida xarajatlarni mahsulot tannarxiga taqsimlash metodologiyasini takomillashtirish istiqbollari	653
Safarov Javohir Ismoilovich	
Moliyaviy hisobotlarni shakllantirishda milliy standartlarni xalqaro standartlarga uyg'unlashtirish masalalari	659
G'aniyev Zafar Usanovich	
Ta'lim kreditini moliyalashtirish jamg'armasi faoliyati.....	666
Adilov Zuxriddin Marip o'g'li	
Tibbiyot muassasalarining moliyaviy ta'minoti va resurslardan foydalanish mexanizmlariga ta'sir qiluvchi omillar	670
Elmurodov G'ayratjon Abdumurodovich	
Tourism finance for sustainability: investing in green futures	674
Tashpulatov Sadriddin Sayfulloyevich	

Ta'lim jarayonlarini boshqarishda mobil texnologiyalar	681
Esonova Mohiraxon Sodiqjon qizi, Ovxunov Iqboljon Abdunabiyevich, Sherzodbek Nabiyev Nurmuhammad o'g'li	
Banklarda risklarni nazorat qilishning amaliyoti	686
Jumanazarov Muzaffar Jumanazar o'g'li	
Налоговые реформы в Узбекистане: вызовы, достижения и перспективы	692
Садиков Искандар Гайратович, Буранова Лола Вахобовна	
Turizm xizmatlari samaradorligini baholash usullari va vositalari tahlili	704
Jiyanov Uktam Panjiyevich	
Korxona va tashkilotlarda xodimlarni boshqarish strategiyasi	712
Raxmonova Feruza Musakulovna	
Maktabgacha ta'lim tashkiloti direktorlarini menejerlik faoliyatiga tayyorlashning ahamiyati	716
Dusmaxamedov Abduljalil Abdusabirovich	
Davlat korxonasini xo'jalik jamiyatiga o'zgartirishning foydali jihatlari	720
Z.D. Sanjarov	
The role and main types of agricultural tourism in Uzbekistan	724
M.Xolmuratova, G.N.Tojiyeva	
Цифровые технологии как драйвер повышения эффективности банковского маркетинга	727
Кахрамонов Хуршиджон Шухрат угли, Маннабова Хулкар Фарход кизи	
Потребительская стоимость товаров в условиях экономики Узбекистана	735
Мусаева Шоира Азимовна	
Valyuta risklarini boshqarishda metching siyosatining ahamiyatini oshirish	739
Yahyayev Ziyodilla Lutfullayevich	
Yangi o'zbekiston iqtisodiyotida xususiy tadbirkorlikning roli va ahamiyati	744
Azimova Shoxista Salohiddinovna	
Improving the methodology for assessing the financial stability of banks	750
Sharipova N.H.	
Инструменты стратегического планирования и прогнозирования в управлении ООО "МТЕ ТЕХНИК": оценка и повышение финансовой стабильности	757
Нишоновна Муниса Одилжон кизи	
Актуальные вопросы налоговой политики	763
Бердыева Угулой Абдурахмоновна	
Ilm-fanni moliyalashtirish va innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash jamg'armasi	768
Ramazonov Javohir Bekzod o'g'li	
Jizzax viloyatida ekologik, rekreatsiya turizmlarini rivojlantirishning iqtisodiy samaradorligini baholash va uni prognozlashtirish	773
G'apparov Azim Qayumovich	
Qashqadaryo viloyatida ekologik va yashil texnologiyalarga kiritilayotgan investitsiyalar	781
Meylikov Fazliddin Abduhalim o'g'li, Buriyev Shaxbos Baxtiyorovich	
Biznes subyektlari auditida soddalashtirilgan moliyaviy hisobot tayyorlash usulini qo'llash xususiyatlari	786
Tajekeev Ziyatdin Kobeysinovich	
Biznes jarayonlarni modellashtirishning nazariy asoslari	791
Mullajonova (Matchanova) Shaxsanam Taxiroyva	
Raqamli xizmatlar bozori: elektron tijorat orqali xizmat ko'rsatishning yangi bosqichlari	796
Maxammadaliyeva Muslimaxon Sherali Qizi	
"Yashil iqtisodiyot"ga o'tish zaruriyati va uni barqarorlashtirishning ahamiyati	800
Musurmankulova Gulchehra Isabekovna	
Ekologik turizm nuqtai nazaridan turizm marketingining usullari va asosiy vositalarining xususiyatlari	806
Yokubjonova Xulkarbonu Yokubovna	
O'zbekiston iqtisodiyotida turizmning o'rni va rivojlanish istiqbollari	815
Qosimova Fazilat, Kalandarov Ravshan	
Korporativ strategiyani ishlab chiqish bosqichlarining tahlili	819
Xidirova Marg'uba Rustamovna, Abduvasiyeva Marjona Anvarovna	

Mamlakatimiz turizmini rivojlantirishda investitsiyalarni jalb qilish bo'yicha o'tkazilayotgan islohotlarning o'rni.....	823
Ayubov Ilyos Ilxomovich, Nuridinov Bexruz Akbar o'g'li	
Hududlarda tadbirkorlarning islomiy investitsiyalardan foydalanish niyatlariga undovchi omillarning empirik tadqiqoti.....	829
Irgasheva Gulbahor	
Davlat vositalari yordamida innovatsion faoliyatni moliyaviy rag'batlantirish yo'nalishlari	836
Baxriddinov Nodirbek Zamirdinovich	
Важность качества управления на предприятиях общественного питания.....	842
Абдуллаева Зульфия Иззатовна, Махмудов Суннатжон Абдужаббор Угли	
O'zbekistonda "yashil" moliyalashtirishni rivojlantirish yo'nalishlari	848
Shaislamova Nargiza Qabilovna	

O'ZBEKISTONDA "YASHIL" MOLIYALASHTIRISHNI RIVOJLANTIRISH YO'NALISHLARI

Shaislamova Nargiza Qabilovna

"Baholash ishi va investitsiyalar" kafedrası dotsenti, PhD, TDIU

Annotatsiya: Maqolada O'zbekistonda "yashil" moliyalashtirishni rivojlantirish istiqbollari va yo'nalishlari ko'rib chiqilib, barqaror iqtisodiy o'sish va ekologik mas'uliyatning ahamiyati tobora ortib borayotganligiga e'tibor qaratilgan. Maqolada "yashil" moliyalashtirish vositalari, shuningdek, bu jarayonda davlat tomonidan tartibga solish va xalqaro hamkorlikning roli bayon etilgan. Muallif tomonidan mamlakat iqtisodiyotiga "yashil" moliyaviy vositalarni joriy etish bilan bog'liq dolzarb muammo va imkoniyatlarni tahlil qilish orqali bu sohada investitsiya muhitini yaxshilash bo'yicha tavsiyalar beriladi.

Kalit so'zlar: Barqaror rivojlanish maqsadlari, ekologik, ijtimoiy va boshqaruv (ESG) tamoyillari, "yashil" iqtisodiyot, "yashil" moliyalashtirish, "yashil" kreditlar, "yashil" banklar, "yashil" obligatsiyalar, "yashil" loyihalar, aktivlar bilan ta'minlangan qimmatli qog'ozlar (ABS), daromadli kompaniyalar (Yieldco), qayta tiklanadigan energiya.

Abstract: The article examines the prospects and directions of development of "green" financing in Uzbekistan, focusing on the importance of sustainable economic growth and environmental responsibility. The instruments of "green" financing, as well as the role of government regulation and international cooperation in this process are discussed. The author analyzes the current challenges and opportunities associated with the introduction of "green" financial solutions in the country's economy, and offers recommendations for improving the investment climate in this area.

Key words: Sustainable Development Goals, environmental, social and governance (ESG) principles, green economy, green financing, green loans, green banks, green bonds, green projects, asset-backed securities (ABS), yield companies (Yieldco), renewable energy.

Аннотация: В статье рассматриваются перспективы и направления развития "зеленого" финансирования в Узбекистане, акцентируя внимание на важности устойчивого экономического роста и экологической ответственности. Обсуждаются инструменты "зеленого" финансирования, а также роль государственного регулирования и международного сотрудничества в этом процессе. Автор анализирует текущие вызовы и возможности, связанные с внедрением "зеленых" финансовых решений в экономику страны, и предлагает рекомендации для улучшения инвестиционного климата в этой области.

Ключевые слова: Цели Устойчивого Развития, экологические, социальные и управленческие (ESG) принципы, "зелёная" экономика, "зелёное" финансирование, "зелёные" кредиты, "зелёные" банки, "зелёные" облигации, "зелёные" проекты, ценные бумаги, обеспеченные активами (ABS), доходные компании (Yieldco), возобновляемая энергия.

KIRISH

Global miqyosda yuzaga kelayotgan iqtisodiy, ekologik va ijtimoiy o'zgarishlar natijasida an'anaviy yondashuvlar o'z ahamiyatini yo'qotmoqda, va moliyaviy resurslardan foydalanish hamda ularni taqsimlashda yangi mexanizmlar va innovatsion moliyaviy vositalarga ehtiyoj ortib bormoqda. Ayniqsa, ekologik barqarorlik masalasi bugungi kunda global kun tartibida ustuvor mavzulardan biri sifatida e'tirof etilmoqda. So'nggi yigirma yil ichida dunyo miqyosida ekologik muammolarni kamaytirish va barqaror rivojlanishni ta'minlashga qaratilgan yangi moliyaviy yondashuvlar, xususan, "yashil" moliyalashtirish instrumentlari ishlab chiqilib, amaliyotga joriy etilmoqda.

"Yashil" moliyalashtirish tushunchasi ilk bor XXI asr boshlarida paydo bo'lib, xo'jalik yurituvchi subyektlar faoliyatini ekologik mas'uliyat asosida yuritishga rag'batlantirish maqsadida shakllangan. Dastlab bu yo'nalish sust rivojlandi, chunki tadbirkorlik subyektlarining daromad evaziga ekologik standartlarga ixtiyoriy rioya qilishi, ko'pincha moliyaviy risk sifatida baholandi. Shu bois, "yashil" moliyalashtirishning dastlabki bosqichida keng ommalashuvi sekin kechdi.

Ammo hozirgi kunda ushbu yondashuvning ahamiyati keskin oshdi. Masalan, Global Landscape of Climate Finance hisobotiga ko'ra, global darajadagi yillik iqlimga oid moliyalashtirish hajmi 2018 yildagi 674 milliard AQSh dollaridan 2023 yilda 1,5–1,6 trillion AQSh dollarigacha oshgani qayd etilgan [1]. Bu esa nafaqat investorlar, balki davlatlar ham bu sohada faol harakat qilayotganining yaqqol dalilidir.

O'zbekiston ham mazkur global jarayonlardan chetda qolmagan. Mamlakatda ekologik, ijtimoiy va boshqaruv (ESG) tamoyillarini qo'llab-quvvatlash orqali "yashil" iqtisodiyotga o'tish yo'lida muhim qadmlar tashlanmoqda. Shu bilan birga, moliyaviy infratuzilmani takomillashtirish, yangi moliyaviy vositalarni joriy etish, "yashil" loyihalarni aniq mezonlar asosida belgilash va tartibga solish mexanizmlarini yaratish orqali ushbu sohaning huquqiy va institutsional asoslari mustahkamlanmoqda.

Xususan, "yashil" moliyalashtirishni rag'batlantirish maqsadida kreditlar bo'yicha imtiyozli foiz stavkalari, soliq yengilliklari va boshqa qo'shimcha rag'batlantiruvchi choralar joriy etilmoqda. Bu esa mamlakatda ekologik barqarorlikni ta'minlash bilan birga, xorijiy investitsiyalarni jalb qilish va moliyaviy bozorni diversifikatsiya qilish imkonini beradi.

Mazkur maqola ana shu dolzarb masalaga – "yashil" moliyalashtirishning istiqbollari, vositalari va milliy iqtisodiyotga integratsiyalashuvi masalalariga bag'ishlangan bo'lib, ushbu sohani yanada chuqurroq tahlil qilish orqali barqaror rivojlanish yo'lida samarali takliflar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Mavzuga oid adabiyotlar sharhi

So'nggi yillarda ekologik barqarorlik va iqlim o'zgarishiga qarshi kurash global kun tartibida ustuvor yo'nalishlardan biriga aylangani bois, "yashil" moliyalashtirish bo'yicha tadqiqotlar jadal rivojlanmoqda. Xalqaro tajribalar shuni ko'rsatmoqdaki, barqaror iqtisodiy o'sish uchun atrof-muhitga nisbatan mas'uliyatli moliyaviy yondashuvlar zarur.

Climate Policy Initiative tomonidan tayyorlangan Global Landscape of Climate Finance hisobotida jahon moliya bozorlarida iqlimga yo'naltirilgan investitsiyalar hajmi 2023-yilda 1,6 trillion AQSh dollariga yetgani ko'rsatilgan. Bu tendensiya moliyaviy oqimlarning asta-sekin "yashil" loyihalarga o'tishini tasdiqlaydi. Hisobotda O'zbekiston ham "emerging market" sifatida e'tirof etilgan bo'lib, investitsion muhitda qayta tiklanuvchi energiya loyihalariga qiziqish ortib borayotgani ta'kidlangan.

Verengo va Kamenkov tomonidan olib borilgan ilmiy tahlil natijalariga ko'ra, "yashil" investitsiyalarning muvaffaqiyati moliyaviy infratuzilma, tartibga solish siyosati va institutsional ishonch darajasiga bog'liq. Belarus tajribasi orqali ular "yashil" obligatsiyalar va bank mahsulotlarining ijtimoiy-iqtisodiy ta'sirini baholash mexanizmlarini chuqur o'rgangan holda, bu model boshqa mamlakatlar, jumladan, O'zbekiston uchun ham dolzarb ekanini ta'kidlaydi.

OECD tomonidan 2014-yilda nashr etilgan Mapping Channels to Mobilize Institutional Investment in Sustainable Energy nomli tahliliy hujjatda esa institutsional investorlarni barqaror energetika loyihalariga jalb qilish mexanizmlari tahlil qilingan. Unda xususan, pensiya jamg'armalari, sug'urta kompaniyalari va davlat mulk fondlarining ishtiroki "yashil" sektorning uzoq muddatli barqarorligini ta'minlaydi, degan xulosaga kelinadi.

OECDning yana bir muhim hujjati – Green Investment Banks: Scaling up Private Investment in Low-carbon, Climate-resilient Infrastructure hisobotida davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanadigan "yashil" banklar modellarining xususiyatlari ochib berilgan. Unda "green bank"lar orqali xususiy sektor investitsiyalarini rag'batlantirish, kredit risklarini kamaytirish va ekologik loyihalarni moliyalashtirishning samarali yondashuvlari keltirilgan.

O'zbekistonning o'zida esa O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 16-fevraldagi "2023-yilda qayta tiklanuvchi energiya manbalarini va energiya tejovchi texnologiyalarni joriy etishni jadallashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-57-sonli qarorda qayta tiklanadigan energiya manbalarini rivojlantirish va energiya tejamkor texnologiyalarni keng joriy etish ustuvor yo'nalish etib belgilangani – yashil moliyalashtirishning rasmiy bosqichi boshlanganini bildiradi.

Bundan tashqari, Davlat dasturi loyihasi muhokamasida yashil iqtisodiyot tamoyillarining qonunchilik darajasida mustahkamlanishi, yashil obligatsiyalar emissiyasi bo'yicha huquqiy mexanizmlarning joriy etilishi (shu jumladan, suveren xalqaro obligatsiyalarni 2023-yil London fond birjasida joylashtirish), moliyalashtirishda sukuq, uglerod birjalari, YieldCo, yashil banklar kabi moliyaviy vositalardan foydalanish bo'yicha tashabbuslar keng ko'lamli islohotlar asosida olib borilayotganini ko'rsatadi.

Shuningdek, 2025-yilda "yashil" moliyalashtirish bo'yicha milliy dastur ishlab chiqilishi va xalqaro moliyaviy institutlardan 250 million dollargacha grant va imtiyozli kreditlar jalb qilinishi kutilmoqda. Bu esa milliy darajada "yashil" sektorni institutsional asosda shakllantirish imkonini beradi.

TADQIQOT METODOLOGIAYS

Ushbu tadqiqotda axborotlar asosan xalqaro va milliy darajadagi ochiq statistik ma'lumotlar bazalari, rasmiy hujjatlar, tahliliy hisobotlar va ilg'or amaliy tajribalar asosida jamlandi. Ma'lumotlar kontent tahlili usuli orqali qayta ishlanib, taqqoslash, tizimlashtirish va mantiqiy tahlil usullari yordamida baholandi hamda mavzuga oid asosiy yo'nalishlar ajratib ko'rsatildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Barqaror rivojlanish (ing. sustainable development) tushunchasi 1992-yilda Birlashgan Millatlar Tashkilotining Atrof-muhit va Taraqqiyot bo'yicha konferensiyasi (UNCTAD) tashkil etilgandan beri xalqaro hamjamiyat oldidagi ustuvor maqsadlardan biri sifatida shakllangan. So'nggi o'n yilliklarda dunyo mamlakatlarining aksariyati ushbu yo'nalishda milliy strategiyalarni ishlab chiqib, barqaror taraqqiyotni ta'minlashga qaratilgan qator islohotlarni amalga oshirib kelmoqda. Shunga qaramay, xalqaro tashkilotlarning ko'magiga qaramasdan, ko'plab mamlakatlarda global iqtisodiy va ekologik muammolar hanz dolzarbligicha qolmoqda.

Xususan, oxirgi yillarda dunyo miqyosida ro'y bergan yirik inqirozlar – energetika, oziq-ovqat ta'minoti va moliyaviy tizimdagi beqarorliklar – barqaror rivojlanish maqsadlariga erishishni yanada murakkablashtirdi. Shu sababli, olimlar sayyoramiz ekologik chegara darajalaridan oshib borayotganini ta'kidlab, bu boradagi xavflarga jiddiy e'tibor qaratmoqda. Bu esa barqaror rivojlanish masalasini nafaqat iqtisodiy, balki global ekologik xavfsizlik masalasi darajasiga olib chiqmoqda.

Hozirgi vaqtda hukumatlar o'z mamlakatlarida tabiiy resurslarning cheklanganligi va atrof-muhitga bo'lgan bosimni hisobga olgan holda, bu o'zaro bog'liq inqirozlarga innovatsion yechim topishga intilmoqda. Shu nuqtai nazardan, "yashil" iqtisodiyot konsepsiyasi milliy siyosatni shakllantirishda va xalqaro hamkorlikni kuchaytirishda muhim katalizator vosita sifatida maydonga chiqmoqda. Bu iqtisodiy model ekologik barqarorlikni, samarali resurslardan foydalanishni va inson farovonligini uyg'unlashtirgan holda, iqtisodiy o'sishni ta'minlashga xizmat qiladi.

2012-yilda o'tkazilgan "Rio+20" konferensiyasida ishtirok etgan davlatlar "yashil" iqtisodiyotni barqaror rivojlanishga erishishning muhim asosi sifatida e'tirof etgan bo'lib, uning inklyuziv tabiatini alohida ta'kidlashdi. Jumladan, u iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish, yangi ish o'rinlarini yaratish, ijtimoiy tenglikni kuchaytirish, qashshoqlikni kamaytirish va atrof-muhitni muhofaza qilishda muhim rol o'ynashi ta'kidlandi.

So'nggi yillarda "yashil" iqtisodiyotni ilgari surish va "yashil" o'sish tashabbuslarini ro'yobga chiqarish maqsadida bir qator nufuzli xalqaro tashkilotlar tashkil etilib, ular turli dasturlar va strategik yo'nalishlar ustida faoliyat olib bormoqda. Jumladan:

- BMTning Atrof-muhit dasturi (UNEP),
- BMT Iqtisodiy va ijtimoiy masalalar bo'yicha departamenti (UNDESA),
- BMT Savdo va taraqqiyot konferensiyasi (UNCTAD),
- Xalqaro mehnat tashkiloti (ILO),
- Jahon banki,
- Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (OECD),
- Global "Yashil o'sish" instituti (GGGI),
- Yashil iqtisodiyot bo'yicha hamkorlik tarmog'i (GEP),
- Yashil o'sish bilimlar platformasi,
- Yashil iqtisodiyot koalitsiyasi (Green Economy Coalition),

Yashil o'sish yetakchilari forumi va boshqa tashabbuslar mavjud bo'lib, ular mavjud bilim va tajribalarni almashish, xalqaro miqyosda salohiyatni oshirish hamda ekologik moliyalashtirish mexanizmlarini takomillashtirish yo'lida muhim hissa qo'shmoqda.

Ushbu tashkilotlarning sa'y-harakatlari "yashil" moliyalashtirish vositalari, masalan, "yashil" obligatsiyalar, "yashil" kreditlar, ESG reyting tizimlari va barqarorlikka oid hisobotlarning joriy qilinishi orqali yanada samarali amalga oshirilmoqda. Bu esa, o'z navbatida, global miqyosda barqaror rivojlanishga xizmat qiluvchi moliyaviy infratuzilmani shakllantirishga zamin yaratmoqda.

O'zbekistonda ham aholining barqaror ortib borayotgani, suv resurslari tanqisligining kuchayib borishi, ayniqsa qishloq xo'jaligi tarmoqlarida muammoli vaziyatlarning yuzaga kelishiga olib kelmoqda. Bu esa go'sht, kartoshka, o'simlik yog'i, shakar mahsulotlari kabi asosiy iste'mol tovarlariga bo'lgan ichki ehtiyojning to'liq qondirilmasligi, natijada ushbu mahsulotlar importining yildan-yilga ortib borishiga sabab bo'lmoqda. Shu bilan birga, energetika tizimidagi muvozanatsizliklar, ya'ni kollaps xavfi ham yashil iqtisodiyotga o'tish jarayonini jadallashtirish zaruratini kun tartibiga olib chiqmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Suv xo'jaligi vazirligining rasmiy prognozlariga ko'ra, 2030-yilga borib mamlakatda 7 milliard kub metr suv yetishmovchiligi yuzaga keladi. Bu raqam O'zbekiston uchun ekologik barqarorlikka tahdid soluvchi muhim ko'rsatkichlardan biri hisoblanadi. Shu bilan birga, Germaniyaning "Statista" tahliliy statistik kompaniyasi tomonidan taqdim etilgan ma'lumotlarga ko'ra, 2040-yilga kelib dunyoning 44 ta mamlakatida suv tanqisligi ekstremal darajada yuqori (>80) bo'lishi kutilmoqda. Afsuski, bu ro'yxatda Markaziy Osiyo davlatlari ham qayd etilgan.

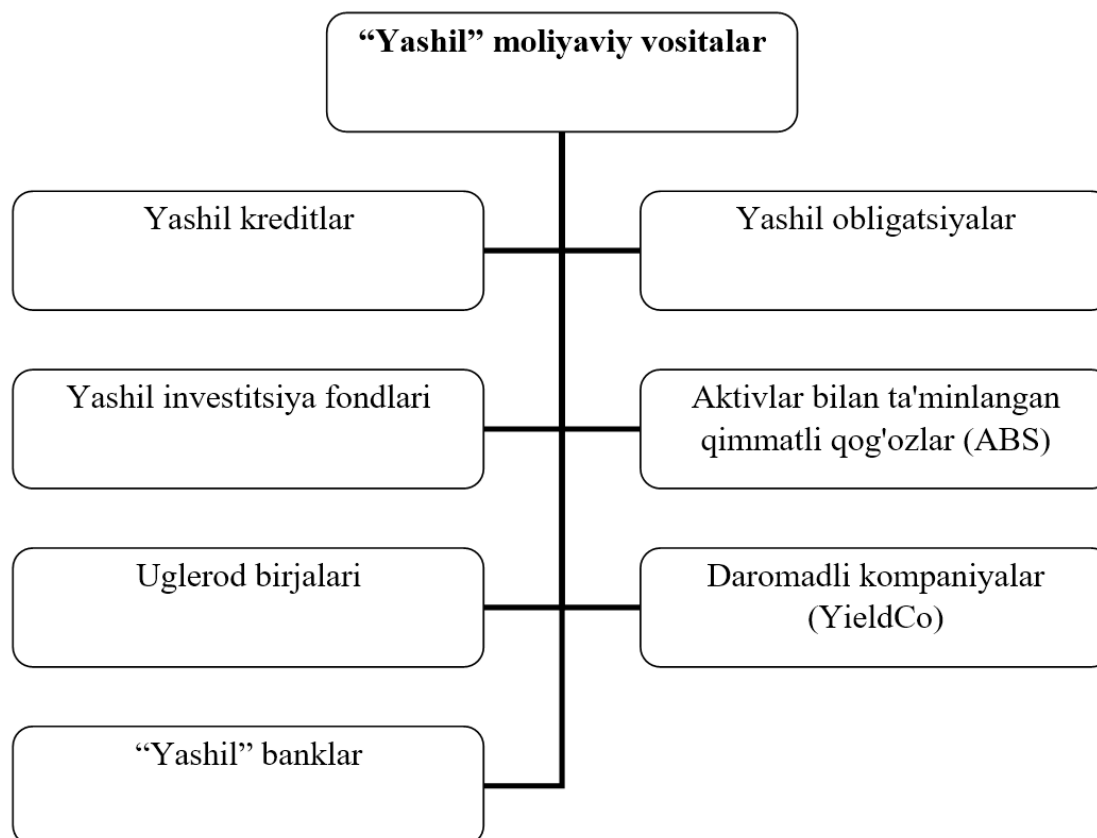
Yuqorida qayd etilgan xavf-xatarlar sababli bugungi kunda xalqaro tashkilotlar va milliy hukumatlar tomonidan iqlim o'zgarishlariga qarshi kurashish borasida amaliy chora-tadbirlar boshlab yuborilgan. Shu bilan birga, iqtisodiyotning turli tarmoqlari va sohalarini "yashil" yo'nalishga o'tkazish, resurslardan oqilona

foydalanish va ekologik xavfsizlikni ta'minlashga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Aynan "yashil" iqtisodiyot modelining afzalliklaridan biri – bu resurs tejamkorligini ta'minlagan holda, aholining o'sib borayotgan ehtiyojlariga mos yechimlar taklif eta olishidir. Bu model nafaqat ekologik barqarorlikni kuchaytiradi, balki ijtimoiy muammolarni yumshatish, turmush darajasini yaxshilash, bandlikni kengaytirish va aholining farovonligini oshirishga ham xizmat qiladi.

Shu bilan birga, barcha "yashil" yo'nalishdagi loyihalar katta miqdordagi moliyalashtirish mablag'larini talab qiladi. Aksariyat holatlarda bu kabi loyihalar yuqori riskli, innovatsion va noan'anaviy yondashuvlarga asoslanadi. Shu sababli, jahon moliyaviy tizimida "yashil" iqtisodiyotni qo'llab-quvvatlovchi turli moliyaviy vositalar ishlab chiqilgan bo'lib, ularga quyidagilar kiradi: "yashil" kreditlar, "yashil" obligatsiyalar, "yashil" investitsiya fondlari, uglerod birjalari, aktivlar bilan ta'minlangan qimmatli qog'ozlar (ABS), daromadli kompaniyalar (Yieldco), shuningdek, "yashil" banklar (1-rasm).

1-rasm. "Yashil" iqtisodiyotga yo'naltirilgan moliyaviy vositalarning turlari.

"Yashil" kreditlar – bu har qanday turdagi qarz mablag'larini o'z ichiga oluvchi moliyaviy vosita bo'lib, faqat ekologik barqarorlik mezonlariga javob beruvchi yangi yoki mavjud "yashil" loyihalarni to'liq yoki qisman moliyalashtirish uchun ajratiladi. Bunday kreditlar asosan ekologik samaradorlik, energiya tejamkorlik, chiqindilarni qayta ishlash, iqlimga moslashuv yoki tabiiy resurslardan oqilona foydalanishga qaratilgan loyihalarga yo'naltiriladi.

"Yashil" kreditlar orqali moliyalashtiriladigan loyihalarning asosiy yo'nalishlari quyidagilardan iborat:

- Qayta tiklanuvchi energiya manbalari (masalan, quyosh, shamol, biomassa, geotermal energiya) ishlab chiqarish, tarqatish va ushbu sohadagi texnologiyalarni yaratish;
- Energiya samaradorligini oshirishga yo'naltirilgan loyihalar: energiya tejovchi binolar, akkumulyator tizimlari, markazlashtirilgan isitish, "aqlli" energiya tarmoqlari va zamonaviy qurilmalar ishlab chiqish;
- Atrof-muhitni ifloslanishdan himoya qilish va nazorat qilish: issiqxona gazlari chiqindilarini kamaytirish, tuproqni rekultivatsiya qilish, chiqindisiz texnologiyalarni joriy etish, qayta ishlash mexanizmlarini takomillashtirish;
- Tabiiy resurslar va yer-suvdan foydalanishning barqaror boshqaruvi: suv resurslarini tejash, ekotizimni tiklash, biologik xilma-xillikni asrash, ekologik toza mahsulotlar va texnologiyalarni joriy etish.

"Yashil" obligatsiyalar – bu har qanday turdagi obligatsiyalar bo'lib, ularni joylashtirishdan tushgan mablag'lar faqat "yashil" loyihalarni moliyalashtirish uchun yo'naltiriladi. Bu obligatsiyalar orqali moliyalashtiriladigan sohalar, odatda, "yashil" kreditlarga qo'yiladigan talablarga mos keladi. "Yashil" obligatsiyalar ham moliya bozorida qat'iy daromadli qimmatli qog'ozlar qoidalariga muvofiq tartibga solinadi.

Ushbu obligatsiyalar pul oqimini shakllantirish mexanizmi bo'yicha quyidagi turlarga ajratiladi:

- Standart "yashil" obligatsiyalar – ulardan tushgan daromad ekologik barqarorlikni ta'minlovchi loyihalarga yo'naltiriladi;
- Daromadga bog'langan "yashil" obligatsiyalar – obligatsiyalar garovsiz chiqariladi va ularning daromadlari to'lov kafolati sifatida xizmat qiladi;
- Loyiha asosidagi "yashil" obligatsiyalar – muayyan "yashil" loyihalarning amalga oshirilishiga bog'langan bo'lib, obligatsiyalarning muvaffaqiyati loyihaning natijadorligiga bog'liq;
- "Yashil" sek'yuritizatsiya obligatsiyalari – bir yoki bir nechta ekologik loyihalarga asoslangan, aktivlar bilan ta'minlangan qimmatli qog'ozlar (masalan, ipoteka asosida chiqarilgan obligatsiyalar) orqali moliyalashtiriladi.
- Verengo N. va Kamenkov A. muallifligidagi tadqiqotda "yashil" obligatsiyalar quyidagi yo'nalishlar bo'yicha tasniflangan [2]:
 - Iqlim obligatsiyalari (Climate Bonds) – iqlim o'zgarishini yumshatish yoki unga moslashuvga yo'naltirilgan loyihalarni moliyalashtiradi;
 - Ko'k obligatsiyalar (Blue Bonds) – suv resurslarini boshqarish va suv ekotizimlarini himoya qilishga qaratilgan loyihalarni qo'llab-quvvatlaydi;
 - Ekotizim obligatsiyalari (Ecosystem Green Bonds) – ekologik barqarorlikni ta'minlash va ekotizimni saqlash tashabbuslarini moliyalashtiradi;
 - O'rmon obligatsiyalari (Forest Bonds) – o'rmon xo'jaligi va biologik xilma-xillikni asrashga qaratilgan loyihalar;
 - Ijtimoiy yo'naltirilgan obligatsiyalar (Social Impact Bonds) – ijtimoiy ta'sirni kuchaytiruvchi, aholining farovonligini oshirishga qaratilgan loyihalar;
 - Tabiatni muhofaza qilish obligatsiyalari (Conservation Impact Bonds) – tabiatni asrashga yo'naltirilgan, uzoq muddatli barqarorlikni maqsad qilgan loyihalar;
 - Rivojlanish obligatsiyalari (Development Impact Bonds) – rivojlanayotgan mamlakatlar va mintaqalar uchun barqaror taraqqiyot loyihalarini moliyalashtiradi;
 - Biologik xilma-xillikni asrash obligatsiyalari (Wildlife Impact Bonds) – flora va fauna muhofazasiga qaratilgan ekologik tashabbuslarni moliyaviy jihatdan qo'llab-quvvatlaydi.

Shuni ta'kidlash lozimki, "yashil" obligatsiyalarni muvaffaqiyatli chiqarish uchun emitent yuqori moliyaviy intizom, ishonchli kredit tarixiga ega bo'lishi, shuningdek, investitsiya jarayonida faol ishtirok etuvchi mutaxassislarning yuqori malakasi talab etiladi. Ayni paytda, atrof-muhitga yuqori darajada zarar yetkazadigan yoki sanoatni rivojlantirish strategiyasida ustuvor bo'lmagan sohalarida faoliyat yurituvchi kompaniyalarga bunday obligatsiyalarni chiqarishga ruxsat berilmaydi.

Aktivlar bilan ta'minlangan qimmatli qog'ozlar (ABS) ham "yashil" obligatsiyalar toifasiga kiradi. Bu qimmatli qog'ozlar bozor muomalasida sotiladigan vosita bo'lib, ularning asosiy aktivlari sifatida quyosh fotoelektrik panellari, shamol turbinalari yoki boshqa qayta tiklanadigan energiya texnologiyalari xizmat qiladi. Elektr energiyasi uchun to'langan to'lovlar esa ABS bo'yicha pul oqimini kafolatlaydigan manba hisoblanadi. Bunday qimmatli qog'ozlar orqali chiqarilgan obligatsiyalar kredit riskini kamaytiradi va kompaniyalarga, ayniqsa institutsional investorlar – pensiya jamg'armalari, sug'urta kompaniyalari va yirik investitsiya fondlarining resurslariga kirish imkoniyatini yaratadi. Buning evaziga investorlar esa ekologik barqarorlikka asoslangan, ishonchli daromad keltiruvchi loyihalarda ishtirok etish imkoniga ega bo'ladi.

"Yashil" fondlar – bu pay asosidagi investitsiya fondlari bo'lib, ular standartlashtirilgan "yashil" aktivlar orqali ekologik mas'uliyatni o'z zimmasiga olgan kompaniyalarga kapital yo'naltiradi. Ular atrof-muhit muhofazasi, energiya samaradorligi va barqaror rivojlanish sohalarida faoliyat yurituvchi korxonalarga investitsiya qiladi. Rivojlanayotgan mamlakatlar uchun birinchi "yashil" obligatsiyalar fondi 2017-yilda Jahon banki guruhining Xalqaro moliya korporatsiyasi (IFC) va Fransiyaning Amundi investitsiya kompaniyasi hamkorligida tashkil etilgan.

Uglerod birjalari (Emissiya savdo tizimlari – ETS) esa issiqxona gazlari chiqindilari bo'yicha cheklovlar orqali "yashil" iqtisodiyotni rag'batlantiruvchi yana bir muhim mexanizmdir. Dunyodagi ayrim rivojlangan davlatlarda karbonat angidrid (CO₂) chiqindilarining darajasi rivojlanayotgan mamlakatlarnikidan ancha yuqori. Shu sababli, kam emissiyaga ega mamlakatlar o'zlarining kvotalarini maxsus birjalarda sotuvga qo'yishadi, emissiyasi yuqori bo'lgan davlatlar esa bu kvotalarni sotib olish orqali o'z ko'rsatkichlarini muvozanatlashtiradi. 2023-yilda jahondagi uglerod bozorida hukumatlar ushbu mexanizm asosida 104 milliard AQSh dollari miqdorida daromad ko'rgan [3].

Daromadli kompaniyalar (Yieldco) – bu qayta tiklanuvchi energiya manbalariga asoslangan barqaror daromad keltiruvchi loyihalar portfelini shakllantirishga mo'ljallangan, ochiq turdagi kompaniyalardir. Yieldco kompaniyalari o'z aksiyalarini investorlarga taklif qilish orqali moliyalashtiriladi. Ularning asosiy daromad manbasi ishlab chiqarilgan elektr energiyasi evaziga keladigan to'lovlardan shakllanadi. "Daromadli" deb nomlanishiga sabab – kompaniya har chorakda foydaning katta qismini dividend sifatida o'z aksiyadorlariga

tarqatadi. Odatda bunday kompaniyani shakllantirish uchun zarur bo'lgan aktivlar hajmi o'rtacha 500 million dollarni, IPO (birlamchi ommaviy taklif) qiymati esa 150–200 million dollarni tashkil etadi [4].

Daromadli kompaniyalarning muvaffaqiyatli faoliyati birinchi navbatda institutsional muhit, ishonchli huquqiy bazaning mavjudligi va investitsion xavfsizlik darajasiga bog'liq. Faqatgina yirik va uzoq muddatli strategiyaga ega bo'lgan investorlar, qayta tiklanuvchi energiya manbalariga asoslangan diversifikatsiyalangan investitsiya portfellarini shakllantirishga tayyor bo'lgan hollarda, Yieldco modeli o'zining yuqori samaradorligini namoyon eta oladi.

“Yashil” bank – bu, odatda, davlat mablag'lari yoki xalqaro, mintaqaviy va milliy moliyaviy institutlar tomonidan jalb qilingan resurslar asosida shakllantiriladigan moliya-kredit muassasasidir. Ushbu turdagi banklar, birinchi navbatda, ekologik barqarorlikni ta'minlovchi loyihalarni amalga oshirish uchun xususiy sektorga moliyaviy ko'mak ko'rsatish orqali “yashil” bozorlar uchun qo'shimcha investitsiyalar oqimini ta'minlaydi. Ahamiyatlisi shundaki, alohida yangi moliyaviy institutni tashkil etish talab etilmaydi – mavjud rivojlanish banklarini ekologik infratuzilmani qo'llab-quvvatlash, energiya tejamkorligini oshirish, resurslardan oqilona foydalanish va atrof-muhitni ifloslanishdan himoya qilishga ustuvor yo'naltirish orqali ham “yashil” investitsiya banki sifatida qayta ixtisoslashtirish mumkin.

Bunday banklarning asosiy vazifalaridan biri – “yashil” loyihalarning investitsiyaviy risklarini kamaytirish va davlatning cheklangan mablag'laridan samarali foydalangan holda xususiy investorlarni jalb etish mexanizmlarini yaratishdir. An'anaviy tarzda ular qayta tiklanadigan energiya manbalariga e'tibor qaratadi, biroq ular o'z faoliyatini barqaror infratuzilmani rivojlantirish, ekologik qurilish, bioguruh xilma-xilligini saqlab qolish va boshqa ekologik yo'nalishlardagi loyihalarni ham moliyalashtirishga yo'naltirishi mumkin.

Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (OECD) tadqiqotlarida ta'kidlanishicha [5], “yashil” banklar moliyaviy zahiralarni shakllantirish, kredit yo'qotishlarini qoplash, sug'urta va risklarni boshqarish mexanizmlari sifatida ham faoliyat yuritadi. Bu esa, o'z navbatida, iqlim o'zgarishi bilan bog'liq loyihalarning moliyaviy barqarorligini ta'minlashga hamda ushbu yo'nalishda xususiy kapitalni jalb qilishga xizmat qiladi.

O'zbekistonda “yashil” iqtisodiyotga o'tishni jadallashtirish jarayoni, eng avvalo, mamlakat iqtisodiyotining muhim bo'g'ini hisoblangan energetika tizimini ekologik tamoyillar asosida modernizatsiya qilish bilan boshlanmoqda. Shu munosabat bilan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 16-fevraldagi “2023-yilda qayta tiklanadigan energiya manbalarini va energiya tejamkor texnologiyalarni joriy etishni jadallashtirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi PQ–57-sonli Qarori qabul qilindi. Ushbu hujjatda, ayniqsa, mamlakatda “energiya sarfi boshqa davlatlarga nisbatan ikki barobar yuqori” ekani ta'kidlanib, yashil energiyaga o'tish zarurligi qat'iy belgilab qo'yilgan.

Qarorga muvofiq, 2023-yilda qayta tiklanuvchi energiya manbalarini joriy etish, iste'molchilarni muqobil energiyaga o'tkazish va energiya tejamkor texnologiyalarni keng miqyosda tatbiq etish orqali qo'shimcha 5 milliard kilovatt-soat elektr energiyasi ishlab chiqarilishi va 4,8 milliard kub metr tabiiy gaz tejalishi rejalashtirilgan [6]. Bu, bir tomondan, ichki ehtiyojlar uchun zarur bo'lgan gaz miqdorini kamaytirishga, ikkinchi tomondan esa karbonat angidrid (CO₂) gazining atmosferaga chiqarilishini sezilarli darajada kamaytirishga xizmat qiladi.

Yashil energiyaga o'tish strategiyasini moliyalashtirish maqsadida O'zbekiston umumiy qiymati 15,4 milliard AQSh dollari bo'lgan moliyaviy resurslarni yo'naltirishni rejalashtirmoqda. Ushbu mablag'lar energetika, sanoat va transport sohalarida “yashil” loyihalarni amalga oshirish, uglerod neytralligiga erishish va barqaror rivojlanish maqsadlarini qo'llab-quvvatlashga xizmat qiladi.

O'zbekistonda “yashil” iqtisodiyotga o'tish bo'yicha amalga oshirilayotgan amaliy choralar qatorida, tijorat banklari tomonidan quyosh panellarini xarid qilish uchun ajratilayotgan kreditlar alohida e'tiborga molikdir. Mavjud ma'lumotlarga ko'ra, bugungi kunga kelib ushbu maqsadda ajratilgan kreditlar miqdori 227,6 milliard so'mdan oshgan. Umuman olganda, 1,1 milliard AQSh dollari miqdoridagi tijorat banklarining kredit mablag'lari, 610 million dollarlik korxonalar tomonidan jalb etilgan o'z mablag'lari, 150 million dollarlik xalqaro moliyaviy institutlar resurslari va 100 million dollarlik davlat byudjeti mablag'lari “yashil” energetika yo'nalishida foydalanilishi rejalashtirilgan. Ta'kidlash lozimki, byudjetdan ajratilgan mablag'lar, asosan, davlat tashkilotlarini muqobil energiya manbalariga o'tkazishga yo'naltiriladi.

So'nggi uch yil davomida O'zbekiston hududlarida umumiy quvvati 3,5 gigavatt bo'lgan 16 ta yirik quyosh va shamol elektr stansiyalari ishga tushirildi, shuningdek, 35 ta kichik gidroelektr stansiya (GES) barpo etildi. Sanoat tarmog'ida esa “yashil energiya” sertifikatlash tizimi joriy qilindi. Aholi darajasida esa quyosh panellari o'rnatgan xonadonlar soni 60 mingdan oshdi [7].

Mazkur yirik investitsiya loyihalari xorijiy investorlar tomonidan moliyalashtirilmoqda. Jumladan, Saudiya Arabistonining “ACWA Power”, Birlashgan Arab Amirliklarining “Masdar”, “Tepelen Group AG”, “Solar Power Shine”, Fransiyaning “Total Energies” va “Vitalia”, Xitoyning “China Energy Overseas Investment”, “China Datang Overseas Investment”, shuningdek, “Universal Energy” kompaniyalari ushbu loyihalarni amalga oshirishda ishtirok etmoqda. Ushbu loyihalarning umumiy qiymati 24 milliard 374 million AQSh dollarini tashkil etib, barcha mablag'lar to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar hisobidan qoplanmoqda.

Rejalashtirilgan tizimli ishlarga muvofiq, 2026-yilga kelib O'zbekistonda umumiy quvvati 9947 megavatt, 2030-yilga borib esa 20 000 megavattidan ortiq bo'lgan quyosh va shamol elektr stansiyalari to'liq quvvatda faoliyat yuritishi kutilmoqda. Bu orqali yillik 50 milliard kilovatt-soat elektr energiyasi ishlab chiqarish imkoniyati yaratiladi. Ushbu ko'rsatkichga erishish natijasida har yili 15 milliard kub metr tabiiy gaz tejaladi, atmosferaga chiqariladigan zararli gazlar miqdori esa 21 million tonnaga kamayadi. Natijada, 2030-yilga kelib mamlakatda ishlab chiqariladigan umumiy elektr energiyasining 40 foizi qayta tiklanadigan energiya manbalariga to'g'ri keladi [8].

Yashil iqtisodiyotni moliyalashtirishda "yashil" kreditlar bilan cheklanib qolmasdan, boshqa innovatsion moliyaviy vositalar ham qo'llanilmoqda. Bular qatoriga "yashil" va "ko'k" obligatsiyalar, yashil sug'urta, yashil byudjet, "sukuk" (islomiy moliya vositasi) kabi instrumentlar kiradi. 2022-yilda global miqyosda "yashil" obligatsiyalar emissiyasi 1 trillion AQSh dollaridan oshdi. 2023-yil 6-oktabr kuni O'zbekiston Respublikasi ilk bor 4,25 trillion so'm miqdoridagi "yashil" suveren xalqaro obligatsiyalarni hamda 660 million dollarlik xalqaro obligatsiyalarni London fond birjasida muvaffaqiyatli joylashtirdi [9].

Shuningdek, "yashil" korporativ obligatsiyalarni chiqarish tartib-qoidalariga 2024-yil 7-iyunda Istiqlolli loyihalar milliy agentligi direktori tomonidan tasdiqlangan "Qimmatli qog'ozlar emissiyasi va emissiyaviy qimmatli qog'ozlar chiqarilishini davlat ro'yxatidan o'tkazish qoidalariga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish to'g'risida"gi buyrug'ida aks ettirilgan [10].

O'zbekistonda yashil energiya sohasidagi yetakchi xorijiy investorlardan biri bo'lgan Saudiya Arabistonining ACWA Power kompaniyasi 2021-yilda 747 million AQSh dollari miqdorida sukuq (islomiy obligatsiyalar) emissiyasini muvaffaqiyatli amalga oshirgan. Bu moliyaviy vosita, kompaniya tomonidan O'zbekistonda amalga oshirilayotgan yashil energetika loyihalarining moliyaviy asosini mustahkamlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, hozirgi global tendensiyalarda yashil iqtisodiyotni moliyalashtirishda suveren va korporativ sukuq bilan bir qatorda suveren yashil sukuq va korporativ yashil sukuq vositalaridan ham faol foydalanilmoqda.

Yashil moliyalashtirish sohasida yetarlicha resurs jalb etish va energiya sohasida o'zgarishlar qilish uchun energiyani tejashga rag'batlantiruvchi mexanizmlarni kengaytirish, shu jumladan tezkor amortizatsiya tartibini joriy qilish zarur. Chunki texnologiyalarning muntazam yangilanib borishi nafaqat samaradorlikni oshiradi, balki energiya sarfini kamaytirishga xizmat qiladi. Bu borada Singapur tajribasi – texnologik innovatsiyalar va yashil taraqqiyotning uyg'unlashgan modeli sifatida – chuqur o'rganishga arzigulik namuna sanaladi.

So'nggi tashabbuslarni inobatga olgan holda, 2025-yil 1-dekabr qadar O'zbekistonda yashil moliyalashtirish bo'yicha Milliy dastur ishlab chiqilishi ko'zda tutilmoqda. Ushbu hujjat asosida, milliy darajadagi barcha "yashil" iqtisodiyotga oid loyihalarni moliyaviy, ekologik va institutsional jihatdan baholash tartibi ham ishlab chiqiladi. "Atrof-muhitni muhofaza qilish yili" doirasida esa mamlakat yashil iqtisodiyot, iqlimni asrash va barqaror moliyalashtirish tamoyillarini qonunchilikda mustahkamlashni rejalashtirmoqda.

Bundan tashqari, qiymati 10 million AQSh dollaridan ortiq bo'lgan barcha davlat-xususiy sheriklik (DXSh) asosidagi loyihalar uchun yashil komponentlar va barqaror rivojlanish tamoyillariga moslik mezonlari asosida majburiy tekshiruv o'tkazilishi rejalashtirilmoqda. Ushbu tashabbuslarni Source xalqaro platformasi va PIERS baholash tizimi bilan integratsiya qilingan shaklda amalga oshirish nazarda tutilgan.

Shuningdek, 2025-yilda O'zbekiston "yashil" va past uglerodli rivojlanish loyihalarini moliyalashtirish uchun xalqaro tashkilotlar va moliyaviy institutlardan qariyb 250 million AQSh dollari miqdorida moliyaviy ko'mak olishni rejalashtirmoqda. Bu mablag'lar grantlar va imtiyozli kreditlar ko'rinishida taqdim etiladi. Jumladan:

Evropa tiklanish va taraqqiyot banki (ETTB) tomonidan 200 million yevro,

Jahon banki tomonidan esa 10 million AQSh dollari ajratilishi ko'zda tutilgan [11].

XULOSA VA TAKLIFLAR

Yuqorida keltirilgan tahlillar asosida quyidagicha xulosaga kelish mumkin: O'zbekiston iqtisodiy tizimida "yashil" moliyalashtirishni kengaytirish va barqaror rivojlanishga erishish yo'lida tizimli va uzoq muddatli strategik choralarni amalga oshirish zarur. Quyida ushbu yo'nalishda muhim deb hisoblanadigan asosiy takliflar bayon etiladi:

"Yashil" obligatsiyalar bozorini rivojlantirish: Qayta tiklanuvchi energiya, ekologik toza transport tizimlari, resurs tejovchi infratuzilma kabi yo'nalishlarni moliyalashtirish uchun "yashil" korporativ obligatsiyalar emissiyasini kengaytirish va bozor mexanizmlarini faollashtirish lozim.

Qayta tiklanadigan energiya manbalariga investitsiyalarni kengaytirish: Quyosh, shamol, gidroelektr energiyasi hamda energiya saqlash texnologiyalariga yo'naltirilgan davlat va xususiy sarmoyalarni jalb etish mexanizmlarini kuchaytirish zarur.

Barqaror biznes modellarini qo'llab-quvvatlash: Resurslardan samarali foydalanish, chiqindisiz ishlab chiqarish va ekologik texnologiyalarni joriy etishga yo'naltirilgan startap va innovatsion kompaniyalarni qo'llab-quvvatlash dasturlarini ishlab chiqish tavsiya etiladi.

“Yashil” kreditlar va “yashil” ipoteka mahsulotlarini joriy etish: Kam uglerodli va ekologik toza obyektlarga moliyaviy xizmatlar ko'rsatish bo'yicha tijorat banklari uchun maxsus imtiyozli kredit liniyalari va ipoteka mahsulotlarini yaratish kerak.

Ekologik baholash tizimlarini joriy etish: Kompaniyalar va loyihalarning ekologik samaradorligini baholovchi xalqaro standartlarga mos reyting tizimlari va ekologik sertifikatlash mexanizmlarini joriy etish orqali investorlar uchun ochiq va ishonchli axborot maydonini yaratish muhim.

Davlat moliyaviy rag'batlantirish choralari kengaytirish: “Yashil” texnologiyalar va loyihalarni amalga oshiruvchi subyektlar uchun soliq imtiyozlari, subsidiyalar va grantlarni nazarda tutuvchi rag'batlantirish mexanizmlarini ishlab chiqish va amaliyotga tatbiq etish lozim.

Ijtimoiy xabardorlikni oshirish va moliyaviy savodxonlikni kuchaytirish: Jamiyatda, xususan, xususiy sektor va investorlarda “yashil” moliyalashtirishning afzalliklari, global iqlim tahdidlari va barqaror taraqqiyot maqsadlari haqida chuqur tushuncha shakllantirish bo'yicha ommaviy axborot vositalari, seminar-treninglar orqali faoliyat yuritish zarur.

Xalqaro hamkorlikni kengaytirish: “Yashil” texnologiyalar transferi, uglerod chiqindilarini kamaytirish, xalqaro moliyaviy institutlar bilan strategik sherikliklarni yo'lga qo'yish va xalqaro tashabbuslarda (masalan, Parij kelishuvi, SDG – Barqaror rivojlanish maqsadlari) faol ishtirok etish orqali milliy siyosatni global tamoyillar bilan uyg'unlashtirish lozim.

Umuman olganda, “yashil” moliyalashtirish mexanizmlarining kompleks rivoji – mamlakatda “yashil” iqtisodiyotga o'tish jarayonining tezlashuvi, ekologik xavfsizlikning ta'minlanishi, hamda iqlim o'zgarishiga moslashish imkoniyatlarini oshirishga xizmat qiladi. Yuqorida keltirilgan takliflarni bosqichma-bosqich amalga oshirish O'zbekistonning barqaror iqtisodiy taraqqiyotini ta'minlashda muhim omil bo'lib xizmat qilishi mumkin, deb hisoblaymiz.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Global Landscape of Climate Finance hisobot. <https://www.climatepolicyinitiative.org/wp-content/uploads/2024/10/Global-Landscape-of-Climate-Finance-2024.pdf>
2. Verengo N., Kamenkov A. “Zelenye” investitsii i perspektivy ikh ispolzovaniya v Respublike Belarus. // Bankovskiy vesnik – may 2018 g. – str. 63–71.
3. State and Trends of Carbon Pricing Dashboard. <https://carbonpricingdashboard.worldbank.org/compliance/revenue>
4. Mapping Channels to Mobilize Institutional Investment in Sustainable Energy [Electronic Resource] / OECD Publications – 2014. pp. 46.
5. Green Investment Banks: Scaling up Private Investment in Low-carbon, Climate-resilient Infrastructure. https://www.oecd.org/en/publications/green-investment-banks_9789264245129-en.html
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 16-fevraldagi “2023-yilda qayta tiklanuvchi energiya manbalarini va energiya tejamkor texnologiyalarni joriy etishni jadallashtirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi PQ–57-sonli Qarori. <https://lex.uz/docs/6385716>
7. Davlat dasturi loyihasi muhokama qilindi. <https://president.uz/uz/lists/view/7839>
8. Mamlakatimizda quyosh, shamol va issiqlik elektr stansiyalarini joriy etish bo'yicha amalga oshirilayotgan yirik loyihalar haqida ma'lumot. <https://gov.uz/uz/minenergy/news/view/29602>
9. O'zbekiston Respublikasi ilk marta milliy valyutada “yashil” maqomiga ega suveren xalqaro obligatsiyalarni joylashtirdi. <https://www.imv.uz/news/category/yangiliklar/post-1621>
10. Yashil korporativ obligatsiyalar qanday chiqariladi. https://www.norma.uz/qonunchilikda_yangi/yashil_korporativ_obligatsiyalar_qanday_chiqariladi
11. O'zbekiston “yashil” moliyalashtirish bo'yicha milliy dastur ishlab chiqadi. <https://uz.kursiv.media/2025-01-09/uzbekistan-razrabotaet-naczprogrammu-po-zelenomu-finansirovaniyu/>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 4

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>